

BÓLYAI K Ö N Y V E K
SZERKESZTŐ KOVÁCH ALADÁR

BARTHA MIKLÓS:
VERŐFÉNY

BARTHA MIKLÓS

VERŐFÉNY

HANGULATOK

BÓLYAI AKADEÉMIA

*Megjelent 1940 Könyvnapján.
A borítólapon Méhely Iván munkája.*

*Segédszerkesztő: Szamosi József. F. k.: Dr.
Bódis Gábor.*

Készült a könyvnyomtatás feltalálásának 500. évében
a Bethánia-nyamdábaa Felelős: Horváth János. — 20940

Szomjas voltam, de az ital nem enyhített.
Fáradt voltam, de az álom nem adott nyugalmat.
Vágyódást éreztem céltalanul; bolyongásnak indultam meg nem határozható utakon.

Sejtelmek kínoztak, kételyek gyötörtek.

Valami fáj, de hol, azt nem tudom. Nehéznek tetszett a levegő és üresnek látszott a világ.

Az élet útját támolyogva tapostam, mint aki elveszti lelke egyensúlyát. Akármerre mentem: nem volt maradásom; akárhol megálltam: tovább kellett mennem.

E különös hangulat képeket rajzolt a lelkemre; de mintha felhők vonulnának el egy tó fölött, hirtelen átváltak a képek és tovatűntek gyorsan.

E borongós képek közül néhányat mégis megragadtam s arra kényszeríttem, hogy alakot öltsenek.

Íme, itt vannak. Nincsen se nagy igényük,
se határozott céljuk.

Egy-egy sóhajtás a kebelből; egy-egy vér-
csöpp a szívből. Ennyi az egész.

EGYEDÜLISÉG

Erdőben járok.

Megvetközött ágak mereven nyúlnak az égi felé, sötét betűket rajzolva a fehér láthatárra. E rejtelmes írását a rideg természetnek vájjon ki tudja elolvasni?

A madarének elhallgatott. Szállingózva jár a légben az elszáradt levél s midőn lehull elaszott társai közé, zajt csinál a földön. E kis zaj messze elhallatszik a csöndiben és végzetesen szól, miüként egy halotti ének utolsó akkordja.

A hulló levelek ezen zaja fejezi be a természet haldoklását. Azután csend lesz. A pázsit színpompéja elenyészik. Nincs többé futkározó bogár, se virágillat.

Lábam alatt egy iszalag száraz törzse recseg. Ékes szirmod hová lett, te szegény barna kóró? Fényes leveleidtől kicsoda fosztott meg?

A fehér magasságban, fekete tollaival szédületes körvonalakat ír egy sas. Kiterjesztett

szárnyának minden lebbenése tovább, tovább viszi. Mindig kisebb lesz. Már alig látszik. Végje egészen elnyeli a fehér mindenség. Vájjon hová lett?

Egy kürt távoli hangja szűrődik át a szürke levegőn. A hanghullám bércről-bércre száll. Olykor alig hallszik; máskor erősebb lesz; néha megmegszakad. Lány ölében a lengő szél ringatva hoz felém mégegyszer néhány elhaló ütemet s aztán tova siet vele. Vájjon hová, vájjon meddig?

Amott egy árok mélyén a forrás párájának és a bokrok árnyának oltalma alatt még zöld a fű és virít a kikirics. Végső mosoly ez a nagy haldokló arcán, Holnap már megszűnik a mosoly, lehervad a virág s színét veszti a gyep.

A táj egyforma lesz; egyformám néma, egyformán hideg. Szürke, kietlen és elhagyott, miként az *egyedül* álló ember élete.

A HOLNAP

Ennyi volna az egész?

Csakugyan az volna sorsunk, hogy a nagy
műhelyben mész, foszfor, szén, vas, hamu le-
gyen belőlünk?

Egy maroknyi por!

Tápanyag a fűnek, hogy lelelje az ökör?

Homok a munkás lapátján, hogy betömje
vele az országút gödrét?

Darabka sár, hogy téglát gyúrjanak belőle?

De a forró vágjak, lázas álmok, kínos aggo-
dalmak, melyek között gondolatok, tanácsok,
intések születtek meg... vajh, mi lesíz ezekkel?
Vegyalkatrészek volnának ezek is csupán és ezek
is belekerülnek a bontó, forraló, megosztó és
egyesítő műhelybe?

Hogyan? A gondolatok, melyekkel betölt és
megtermékenyült az az édes szép világi, hol azok
élnek, akiket ismerünk, féltünk, szeretünk, — a

színes remények, melyeknek szövédékebe belefotuk a hitvesi boldogságot, a nemzeti nagyságot, a haza szebb jövőjét, — és megvetésünk a hitványok iránt, ragaszkodásunk a jóhoz, ostromcsapásaink a gonoszság hátán, szénit hitünk, az igazság erejében. .. mindez, ideértve lelkünknek összes szép hajtásait, az indulatoknak sokaságát, a szenvedélyeknek zivatarát, a inenies bánatot és tiszta gyönyört.. . hogyan?!... ki tudná azt elhinni, hogy ezek is, mint múltó és málladozó alkatrészek elvegyüljenek abban a maroknyi porban és ösztönlétté változzanak át aiz ökörnél, szellővé az országúton, nehézségierővé a téglában?

Szánjátok őt, ki azt elhinni képes! Boldogtalan szívére nincs balzsam a földön, nincs vígasz az égben. Jelleme tántorog, mert nincsen egyensúlya; keble sivár és terméketlen, mert hiányzik belőle a halhatatlanság csirája.

Pedig mindnyájunk előtt fekszik a bizonyítékok hosszú sorozata, csak olvasni kell tudni a titkos jelírást.

Íme a hagyományok, melyeket a hajdankor képei sugároznak felénk — nem apáink élő lelke

szól-e bennük hozzánk? Íme a kötelességek, melyeknek szálait a történelmi igazságok ereje fonta együvé — nem az ősök élő erkölce tanít-e általuk hazafiságra? Íme a nemes és dicső tettek emlékezete, mellyel koszorút kötünk a mohos sírhalomra — nem a letűnt korszakok önfeláldozása buzdít-e a nagy példák követésére?

Nincs kétség benne. Miként a föld nagy forradalmi bevéődtek a geológiai képletekbe, akként fönnmaradnak a gondolatok, vágyak és remények is, és az erénynek szeretetét, a bűnnek üldözését, az erkölcsnek tisztaságát, a hazafiságnak kötelességeit egyik nemzedék átadja a másiknak, mindig szaporítva a nemzeti szellem kincseit és a tapasztalásnak okulásait.

Így van ez. Másként nem is lehet. A halál csak fogalom, de nem valóság. A testre nézve: átváltozás és új szervezetek kútforrása a természet titokzatos műhelyében. A lélekre nézve föl szabadulás az anyag nyűgeitől, hogy beszárnyalhasa az időket és tereket s jelentkezzék az utódok előtt, itt, mint okulás, ott, mint vigasz, emitt példa gyanánt, amott mint szeretet, kötelesség, ítélet, fölmentés és közérzület.

Azért jól vigyázzatok ott fenn a magasban, ha miattatok könnycsepp hull és verejték gyöngyözik. Van egy *holnap* is. Az utolsó ítélet nem legenda. Eljön az kérlelhetetlenül és megszámadoltat. A milliókból kisajtott sóhajtás mennyköves fergeteggé lesz, amely emléketeket sújtani fogja az időtlen időkig.

VALLOMÁS

Ne tudja meg soha, hogy megzavarta lelkem egyensúlyát!

Élete legyen derült és mosolygó. Szárnyaljon, mint a nyári lepke, napsugárban, illatárban. Játszadozzék a fűben, daloljon versenyt a madárral és ne legyen, egy gondolatának se árnyéka.

Örüljön az ébredésnek; az alkony csendjétől meg ne remegjen. Szeresse az embereket, a várost, a falut. Lelkének tisztasága a láthatárig mindenit ékesítsen meg. Virág el ne hervadjon kezei között; bánat tanyát ne üssön jóságos szívében.

Ne tudja meg soha, hogy megzavarta lelkem egyensúlyát!

Verőfény boruljon egész életére. Nem teljesült vágyat ne ismerjen soha. Fulánk ne sértse, tövis ne tépje őt. Legyen neki édes a munka és

könnyű a siker. Rózsaarcának simaságiát kerülje
a redő.

Maradjon gyermek, örökifjan, szépen.

Ne tudja meg soha, hogy van egy ajk, mely
az ő nevét sóhajtja; egy lény, kinek csak az ő
beszéde édes.

Oh, ne tudja meg soha, hogy (megzavarta
lelkem egyensúlyát!

A MAGÁNAKVALÓ

Gazdag ember volt, de mint a nép szokta mondani: magánakvaló. Senkit sem szeretett; családtalan magányban élt, mint redves fűzfa az út szélén.

Házát nem látogatták vendégek; szívét niem töltötték be baráti érzelmek. Háza és szíve egyaránt üres volt. Nem volt senkije.

De mégis... Emberi lény nem élhet egyedül. Kell, hogy valakit szeressünk.

Volt egy kutyája.

Ő nevelte, ő gondozta, ő tanította. Okos állat volt. Együtt lakott gazdájával; együtt jártak-keltek, együtt étkeztek, együtt aludtak. Ha ez az állat beszélni tudott volna, cimboraság fejlődik ki köztük. Így azonban csak a barátság nál maradtak.

*

* *

A nemzet fölött vihar zúgott végig s ez elsöpörte a gazda vagyonát is.

Szegény lett. Öreg volt. Koldus vált belőle.

Kapuról kapura, ajtóról ajtóra járt az alamizsnáért. Csak ott boldogult, ahol nem ismerték. Nem mondhatta, hogy mindenki elhagyta, mert hiszen senkije sem volt az emberek között. A kutya pedig nem hagyta el.

Némán kísérte faluról falura. Életközösségben éltek. Amit a vén koldus keresett, annak fele mindig a kutyáé volt.

Egyszer ismerős faluba értek. Az emberek visszaemlékeztek a „magánakvaló“-ra s nem adtak neki alamizsnát.

— Neked nem, de a kutyádnak adok — monda egy régi ismerős; és penészes kenyeret dobott a földre.

A kutya mohón kapott a zsákmány után. Az éhező koldus szintén lenyúlt a földre, hogy egy darabot fölvegyen.

A hű kutya ráfordult és megharapta a gazda kezét...

A kezét marta meg, de a szívéen ejtett sebet.

Nehezen tudott a vén koldus továbbvándorolni. A falu végén összeroskadott; szemei elhomályosultak; tagjai hűlni kezdtek; meghalt.

Halála percében így szólott az odaérkező kutyához:

„Igen sokat voltál az *emberek* között.“

CÉZÁR GYŐZ

Oszlopcsarnokok illatozó aranyaiban dőzsölnek a hízelkedők, a kegyelesők, a munkátlanok, a ki-tartottak és a gyávák.

Pharsalus teréit égető nap perzseli; az össze-kuszált füvet vér iszapolta be és a kiszenvedett hősök fellógett rút hollósereg kóvályog.

Hitvány csócselék tolong a fórumon s ittasan éljenzi a győzőt.

Az Adriát hajónaszádok lepik el s Afrika partvidéke bujdosókkal népesül meg.

Elvesztett szabadságnak múltó gyászából, el-hullott hősök párologó véréből, száműzött hazafiak sűrű sóhajából: e gyászból, e ködből, e párából lomhán emelkedik fel egy szörnyeteg, melyet trónusnak nevez a vigyorgó cseléd.

A megfertőzött tűzhely, a meggyalázott er-kölcs, a kínpadira hurcolt becsület, a megvessző-zött hazafiság és az őserények megvetett hagyo-

mánya: íme, ilyen sorfal között jut föl a győző a trónusig.

A szabadszó fáklyája kialszik. Imperátori cím ragyog mindenfelé. Az emberi szellem elhomályosul.

És sötétség borul a hegyekre, a városokra, a vizekre és a terekre.

NE HERVADJATOK EL!

Milyen ifjak vagytok ti még, zsenge tavasz-
nak zsenge kis virági. Alig éltetek néhány napot;
örömet, bút látni alig volt időtök; ne siessetek!
Maradjatok még — épen, vidoran, illatozva —
oh csak néhány napig... míg újat szedhetek,
míg újat kaphatok.

Hiszen ti vagytok e sötét szobának egyetlen
ékessége. Általatok lett derült e hajlék. Tünetező
reményeimet ti tartjátok vissza. Oh ne siessetek!

Mosolyogjatok felém sokáig, örökké. Amíg
itt vagytok, amíg éltek, amíg virultok: addigi tart
a tavasz, A kikelet szelíd sugarát ti árasztjátok
szét körültem. Gyenge szirmotokból új élet mo-
solyog felém. Oh várjátok; ne siessetek a herva-
dással!

Nem látjátok ez észbontó zavart? Tövisen
járok s minden lépésre új seb keletkezik; hullá-
mon fekszem, hanyódva, vetődve, szirtekhez

ütődve. Nem látjátok ti ezt? Hát mentsetek meg!
Maradjatok!

Ne hervadjatok el! Az enyészet igen rút, de az élet olyan szép; a sír igen szomorú, de a ti arcotok olyan vidor. Álmodástok kietlen és sötét lenne, holott az ébrenlétben lám miként ragyogtok.

Ápollak, mintha szívemből nőttetek volna ki; gondozlak, mint egy anya; porszemtől megóvlak, nézéstől megvédlek — csak maradjatok épen, csak el ne hervadjatok!

A kiis ibolyák így feleltek, búsan:

„Késő tűnődés, oktalan vágyódás. *Leszakítottál*. Elhervadunk..“

VIGASZTALÁS

Ötvenkétévi szolgálat után nyugdíjt kapott az iskolamester; egy negyedrészt az új tanító fizetéséből, akinek száz véka esős tengerit és hatvan kereszt szemetet adott a hívők serege.

A tavalyi nagy télen, midőn az uraság kegyléből száraz ágat ment gyűjteni az erdőbe, elfagytak a lábai. De ha széken ülve is még mindig, meg tudta a kisebb harangot húzni, amiért egy kis csupor tejet kapott mindannyiszor a harangozótól.

Szerencsére a kis harangot minden pitymáltnak meg kellett húzni s így az anyjuk, aki vakon sínylődik és betegen évek óta, nem látott nagy szükségét...

A gazdagok nem sejtik, hogy milyen kevés ér be az ember, mikor nincsen több.

De elkövetkeztek a rossz napok.

A szegény iskolamestert gutaütéssel látogatta meg az Isten. Ezentúl egyik karját nem bírta.

Félkézre pedig még a kis harang is igen nehéz volt. Megpróbálta kétszer, háromszor; de nem sikerült.

A kis csupor üresen maradt.

Egyszer a szomszéd bérese szekeret kent s miikor a tengely jól átizsárosodott, eldobta a megmaradt hájat. Az öreg iskolamester átszólott a palánkon:

— Add nekem!

— Csak nem akar rántást keverni velem!
röhögött hetykén a béres és átdobta a hulladékokat.

— Az is meglehet... megpróbálom ...talán csak föl tudok mászni... motyogott magában a szelíd öreg.

Azután nekiindult a toronynak. Fáradságos, hosszú és kétes út volt az a meredek és sötét lépcsőkön. Végre feljutott. A haranglábhoz vánszorogott; megkente a harang tengelyét és perselyét s lihegve és reménykedve csoszogott lefelé.

Most már tán könnyebben jár!

Jött a vecsernye ideje. Az öreg, oda cammogott a csüngő kötélhez. Előbb imádkozott. Aztán

eldúdolta a XC-ik zsoltárt: „Te benned bízunk eleitől fogva ...“ Ekkor megfogta a kötelet. Keze reszketett. Egy jó asszony tegnap még hozott egy tányér aludttejet a szegény anyjuknak, de még ma semmit sem evett. Ha legalább burgonya volna és tűz, ami mellett meg lehessen főzni!

Megint imádkozik. Az imádság erőt ad.

Ekkor meghúzta a harang kötelét s aztán visszabocsátotta. Megint meghúzza, megint visizsabocsátja ... Most pedig hallgatózik. Szól-e a harang? Két nyomorult élet függ ettől a hangtól.

Azonban csend van mindenfelé. A templom szörnyű csendje, miikor az Isten nem ad választ a könyörgőnek. Rémesebb ez a sír csendjénél.

A kínos próbát ismétli. Kétségbeesve rángatja a harang kötelét. Megint csak az a nemes csend. A füléhez kap — talán megsüketült? Reménykedve néz föl a torony ablakába. Hátha mozog, hátha szól a harang s ő csak megsüketült. De a kis harang nem mozdult.

Tántorogva indul haza a boldogtalan ember. Otthon így szól hozzá a vak asszony:

— Hoztál egy kis tejet, édes öregem?

A vén iskolamester úgy érezte, mintha szíve dobogása meg akarna állni. Nehezére esett ez a pár szó;

— A harangozó tehene elrúgott... De azért ne búsulj!

Vigasztalásul még hozzátette:

— Hiszen mindnyájan meghalunk.

PÁSZTORTÚZ

Régen..

Midőn a széles utca néptelen s a nap leáldozott volt a hegyek mögött, midőn a csillagok még nem búvtak elő, hogy lássanak s a holdat felhő takarta, hogy ne világítson ...

A mellettem haladó nő remegve simult hozzám, hogy esernyőjével engem is megvédjen a gyéren hulló nagy esőcseppektől.

Hallgattunk.

A májusi lég jóltevő melege édes vágyakat teremtett a szívben s társaimnak fehér ruhája pünkösdi-napi fénnel ragyogott az alkonyatban. Az a perc volt ez, midőn nincsenek terveink, nem gondolunk semmire, nem érezünk terheket; midőn valónk átadja magát a természetnek s lényünk összeolvad a mindenséggel.

Tündérvilágok keletkeznek az agyban s verőfény sugárzik a szívben, A házak helyére tájképeket rajzol a képzelet, az utca megnépesül dalos

madarakkal. Illatozó lombok susognak a csendben s a kövezetet virágszőnyeg lepi el. Minden olyan bódító. Elaltató szellő kapkodja el a lehetet s körülünk a megfélekedzés mámorea lebbeníti meg szárnyait.

Az idő örületes sebességgel roham s mégis minden perc a szív nagy ünnepének egy örökkévalósága.

E fenséges csendben, a varázslatnak ezen üdvözítő pillanatában — egy csók csattant el a néma ajkon ...

Régen volt.

Mennyi küzdelem, mennyi csalódás; zajos ünnepeknek öröme és fénye, meg nem bírt kötelességek terhe és súlya — ah, mennyi tanulság, mennyi önvád, mennyi igaztalanság és mennyi bánat tarkította meg azóta az életet.

De az a kis fény, mit akkor e csók tüze nyújtott, nem szűnt meg bevilágítani életem sötét tömkelegébe s mindig fölöttem ragyog, mint épségben maradt kincs a szétzúzott emlékek között.

Mint *pásztortűz* a láthatártalan homályban.

ŐSAPÁNK

Ős cédrusok és óriás pálmafaik között sötéten dül a fergeteg. A villámcsapások súlya alatt sziklák repednek szét s a dühöngő orkán őserdőket tépdel ki gyökerestől.

E fékveszített éjszakát kékes lánggal világítja meg egy szörnyű kráter kiömlő lávája. A barlangok szájánál meghunyászkodva nyöszörögnek a fenevadak.

Irtózás még elképzelni is az elemek e borzasztó forradalmát.

A káosznak e szörnyű műhelyéből két férfi-alak bontakozik ki, mintha egy háborgó alvilág dobta volna őket a felszínre.

Az erősebbiket Káinnak nevezte el az utókor.

A gyengébb, az ifjabb, az ártatlanabb — meghalt.

A nyers erő, a hatalom, az önérdek győzedelmeskedett a gyöngédség, a szeretet és az önmegtagadás fölött.

A két alak csakhamar eltűnt, de az utánuk következő véres árnyaik hosszú sora az emberi nem e legendáját az emberi nem *történetévé* tették.

(Ősapáink gyanánt Kain maradt meg).

TEMETKEZÉS

Az esemény inkább sejtelmekben él, mint emlékekben. Olyanformán hat reám, mint az a rossz álm, amelyből egy-egy részlet kidomborodik a homályból, s annál rémesebb, minél kevesebb az összefüggés a részek között,

Nem voltam még, négy éves. Anyámmal, ki gyászt viselt, hosszú utat tettünk egy fogoly meglátogatására. A tájék, a mezők, az erdők, melyek mellett elhaladhattunk, mind kivesztek emlékeimből. Háltunk-e meg valahol, pihentünk-e valamelyik szállóban, ki volt velünk, minderre nem emlékszem.

Az egész utazás úgy tűnik föl nekem, mintha egy végtelen hosszú községen mentünk volna át. És mintha sötét éjszaka lett volna. Lassan haladtunk. Az útszéli házakba be lehetett látni, mert mindegyikben gyertya égett.

Szőrnyű látomány nyílt meg előttünk.

Az első házban, mely szegény emberé lehetett, s melyet egyetlen szál gyertya világított meg kétesen, egy ravatal volt fölállítva. A ravatalt gyermekek, nők, aggok állották körül, némán könnyezve, halkan suttogva. A gyertya hamva magasra nőtt, mintha egy fáklyát akarna pótolni.

A ravatalon nem feküdt senki. Olyan különös volt ez az üres ravatal; virrasztók, halott nélkül.

Kocsink tovább haladt és a szomszéd háznál ugyanezt a jelenetet láttam. Némán könnyező emberek és üres ravatal.

Vájjon álmodtam-e? Mert a harmadlik, a negyedik, az ötödik háznál és tovább, egiészen) addig a pontig, hol emlékezetem fonala elszakad, minden házban virrasztók voltak üres ravatal körül.

Hajnalhasadáskor láttam a tornyokban, hogy a harangok erősen himbálóznak az állványon, de hangot egyik sem ad. A templomajtók nyitva voltak s gyászos gyülekezet volt látható. A pap ott állott a szószéken, de egy szavát sem lehetett hallani.

A fehér országút úgy terült el előttünk, mint egy végtelen hosszú szemfedő. A csűrök tetején

mélázó golyák sírból jött árnyakhoz hasonlítottak. A légűrben hollók és sasok kóvályogtak. Az emberek arcán gyász és kétségbeesés,

Évek múltak el és én kutatná kezdtem e sötételemkű látomány okát. Mi lehetett az a nagy és általános temetkezés, amelynek minden szertartása néma volt s hol mindenütt jelen volt a halál, anélkül, hogy halott lett volna?

És amint nőttem és öntudatra ébredtem, megtaláltam az általános gyásznak és némaságnak magyarázatát.

Nem a ragály, nem a dögvész, nem a fekete halál okozta azt a nagy temetkezést, hanem az — osztrák.

OTTHON

Hogyan?

Hát az emlékezet szárait éppen úgy szét lehet tépni, mint az őszi pókhálót? Hát azoknak ai fűzfatermeszeteknek, kiknek minden ága meggyökeresik és sarjat hajt az idegen talajban, nem volt anyjuk, kinek emléke megszentelte a szülőföld minden porszemét? Nem volt testvérük, ikivel megoszthatták a gyermekkor örömeit? Nem volt játékuk a szoba Szögletében? Végre is, hát el lehet feledni az első bánlat legelső óráját?

Lelkem sokszor eltelik vággyal s szívemnek idegenné lesz a környezet. Terhemre van a kötelesség, kerül a munka s jóbarátaimnak vidám beszédeit nem szívesen értem.

Egész valómra szürkület borul. Hívogató árnyak jelennek meg elmúlt napoknak tündérvilágából. Alakjuk sugárzó, szavuk égi zengés ...

... Megyek.

Látni a tájat, hol minden ismerős. A patakot, mely habjával locsolt, s melynek árnyas partján az első ábránd született. A hegyet, melynek élén állhatatos hűséggel bukkant föl a hold; a mezőt, melynek lekaszált rendéi között pacsirtát hallgattam, sáskákat kergettem. A völgyet, hol az első nyúl megriasztott; a tavat, hol niimfeát szedtem a kisebbik testvérnek.

Él-e a dajka, kinek regéjétől először termékenyült meg a képzelet? Az ács, ki a vasárnapi vecsernye útára jármát, szekeret faragott nekem? A játszótárs, ki ostort fonni segített; a fa, melyet először ültettem és a lugas folyondárjai, hol anynyit álmodoztam?

Élnek-e még? Fáimnak nőtt-e nagy lombja, árnyéka? Jó embereknek bánata, gondja vájjon nagyra nőtt-e?

Nap nap után megy s mindeniknek története van. Az örök változás szomorú törvénye új házakat emel, új sírokat hantol.

Az új házakba *ismeretlen* nemzedék költözik, az új sírokba jó *ismerősök* szállnak le pihenni.

És telnek a napok, épülnek a házak, szaporodnak a sírok — s egyszer csak a hívogató ala-

kok, elmúlt napoknak tündérvilágából nem jelennek meg többé, mert itt is idegen leszek. Redvesedő fa a kipusztult erdőben.

MEGVÁLTÁS

Izzón süt a nap és az olajfáknak nincsen árnyékuk. A lég tikkasztó és a hegynek nincs egyetlen forrása.

Golgotha csúcsa siváran mered az égnek s oldalát szürke gyászba vonja a megperzselt avar és az áthevült kötörmelék.

A nehéz *kereszt* nehezen közeledik a tető felé.

Jajgató asszonyok sűrű könnyhullatással, rongyba burkolt férfiak vesztett reményekkel kísérik a drága fát.

Alant a városban mulat a synedirium, hetvenkedik a római katona, tombolnak az írástudók és dőzsöl, a bűn.

A keresztben végigcsorog a Megváltó vére.

— Egy újjítóval, egy elégületlennel kevesebb
— mondják az írástudók.

— Egy példányképpel, egy eszménnyel több
— mondják a hívők.

— *Meghalt.* És vele eltemetjük a századok minden alkalmatlanságát — mondják a hatalmasaik.

— *Feltámad.* És feleletet kér a szenvedő nőért, az elhagyott gyermekiért és a megigázott népekért — moimdják a jók.

— Pihenjünk! Nincs immár veszély — mondják a trónuson.

— Reméljünk! Ez a példa szabadságra tanít — mondják a katakombákban.

A SZERENCSÉTLÉN

Ne a rongyokban keressétek őt. Ne gondolatok nyomorult viskóra, melyet kerül a jólét és a napsugár. Ne higgyétek, hogy a gyászfátyol mögött, a könnyek özönébe kapjátok meg őt.

A szegény, ki éhezve keresi a munkát; a nyomorult, kit kórágyhoz szegez testi szenvedés; az árva, kit egy sírgödör hajléktalanná tett; az alamizsnát kérő aggastyán; a társadalomból kilökött bűnös — valóban *nem ez* a szerencsétlen.

Látjátok azt az *irigyet*, aki soha nem örült mások örömének, akiinek fáj, ha más is boldogul? Fanyar mosolyában mennyi szenvedés van! Itt gazdagot lát s vágyik a pénzére; amott a szegénynek nyugalomát óhajtja; ennek az egészsége szúr neki szemet; amannak ifjúságát nem bocsátja meg.

Mindenkire haragszik: a bűnösre bűneiért, a kegyesre könyörületlért, a szenvedőre azért a szánalomért, mit mások iránta éreznek. Lelkében

soha sincs összhang s szívének minden indulata
egészségtelen.

Szánjátok őt, a szegény szerencsétlent!

Keblének sötét háborgása sohasem szűnik
meg, mert mamidig akadnak jók, kik az emberiség
megváltásán fáradoznak. Egyik letöröl egy köny-
nyet, másik előre tolja a tudományt, harmadik
öntudatra ébreszti alvó nemzetét, negyedik ho-
mokszemet hord a tökéletesedés nagy művéhez.
Mindez mélyen barnítja e nyomorultat.

Szánjátok őt! Hiszen nem tud szegény senkit
szeretni: hiszen meg van fosztva az élet minden
költészetétől; nem tett senkiért semmi jót és nem
vár jót senkiitől.

Lelkét fúriák emésztik s élete egy rút ösztön
zsákmányát képezi. Hazugság a mosolyai, hazug-
ság a beszéde, hazugság az egész lénye. Nincsenek
társai, kikkel kicserélné érzelmeit, nincsenek ba-
rátai, kik megbocsáthatnák szörnyű tévedését.
Egyedül van a vadonban és egyedül van a társa-
ságiban.

Szánjátok őt!

A KÖLTŐ HIVATÁSA

Sokszor gondolkoztam: vájjon érdemes-e a költő fenséges nevére az. olyam író, aki nem olvad bele századának örömeibe, gyötrelmedbe ési vágyaiba? Vájjon lehet-e költő valaki anélkül, hogy meghallgatná hazájának szívedobogását?

A német iskola úgy vélekedik, hogy elegendő, ha a költő nemes és választékos formákban hangot ad fájdmáról, örömről — istenről és természetéről, és ha jól megfigyeli a dolgokat, személyeket, bonyodalmakat és katasztrófákat s észleleteit tiszta és szép formákban papírra tudja tenni.

De én azt kérdezem, hogy aki nem igyekszik a Közneki használni, és nem egyengeti a haladás útját és nem segít tolni az emberiség szabadságszekerét: annak honnan van arra jogcíme, hogy saját egyéniségére hívja fel a figyelmet? Rómának nagy fiai bemutatták sebeiket a fórumon,

de e sebhelyek vére a hazáért omlott a porba. Az olyan hegedést, mely a magánélet bajaiból származott, Rómának népe kigúnyolta és lepök-döste. Nekem ez a példa, a költők megítélésénél irányadó.

Nekem az olyan poéta, akinek nem fáj a nemzet szenvedése, hiába döngicsél saját bújáról, bajáról, mert én azt meg nem értem, engem ez untat és legfönnebb szájalomra kelt, miként a koldus éneke.

Ám mutassa meg a költő, hogy lelke a nemzeti vívódás forrongó mámorában ittasult meg s akkor majd megértem és megbecsülöm egyénii érzelmeit is, mert érezni fogom vénájában azon közös haza vérkeringésének lüktetését, amelynek én is tagja vagyok.

Fenntartani a múltnak nemes tradícióit, nevelni a jelenkor nemzedékét, előkészíteni a jövődőt — én nem tudom, hogy ezen túl, vagy ezen innen mi a költő hivatása. Magában véve csak ahhoz, hogy egyiknek borzas a feje, mivel csalódott, a másiknak ki van sírva a szeme, mivel halottja van, a harmadiknak kopott a kabátja, mivel rosszul fizet a kiadó — tisztán csak ehhez

semmá közöm sincs. De ha látom és tudom, hogy az az egyik, az a másik, az a harmadik szent hűséggel ápol egy eszmét, ami az én eszmém is; igöz szeretettel ragaszkodik ahhoz a hazához, amely nekem is honom; teljes odaadással csüng annak a nemzetnek a sorsán, amelyhez én is tartozom, — ha látom, hogy ostorozza azt a bűnt, mely nekem is ártalmaimra van: amikor az együttérzés, együttmunkálás, egy célra törekvés delejes áramlatában megtértem a költőt; lelkem megtermékenyül általa s közte és közönsége között a rokonérzület egy olyan hálózata szövődik, mely még azokat a villanyszikrákat is szívről-szívre vezeti, melyek a költőnek tisztán egyéni érzelmeiből keletkeznek.

Soha és sehol nem ért föl az író a Parnassus tetejére, ha múzsája nem pihent meg olykor a hazaföld árnyas ligeteiben s ha nem az ismerős bércek hűs szellőjében keresett üdülést.

Úgy érzem, hogy szükségünk van e megjegyzések gyakori ismétlésére. Mert úgy tetszik nekem, hogy újabb irodalmunk nem mindig a haza talajába eresztheti gyökérszárait. Világpolgáriás mezt öltöttünk lelkünkre. Olyan irányzatokat

kezdünk kultiválni, melyek nemzeti és erkölcsi nihilizmusra vezetnek.

Az utánzásnak, az üzérkedésnek és érzéki-ségnek hajhászata vett irodalmunkon erőt. Zászlónkról a régi jelszavakat rohanó árral mossa le az idő. A magyar irodalom trónján a hazafiságnak hajthatatlan puritánjai ültek eddig;. Most aki ott ül, két haza szerelméről énekel hamis hangokon.

Kicsoda legyen a közös szenvedés, a közös megaláztatás tolmácsa, bánatunk vigasztalója, jövőnk előhírnöke — ha nem a költő?

Ej, uraim, ti bárdok, ti lantosok, ti hárfások! Nem érzitek köröskörül az ellenséges fajok hullámcsapásait? Nem halljátok, hogy a nemzeti erkölcsök gerendái miként recsegnek? Nem látjátok a divattá lett tényérnyalást? Hová lett keze-tekből az ostor? Azt akarjátok talán, hogy ne nálatok találjon a nemzeti ideál menedéket, hanem a falánkok táborában? Hová lett belőletek az a prófétai elem, mely előkészít minket a nehéz napok viszontagságaira?

Tanítson a költő meghalni és nem gyáván élni; teremtsen erős közérzületet, hogy zászlónkat

ne hurcolhassa sárba minden bitang; vegye üldözőbe a korrupciót; élesztgesse a hazafiság tüzét; értesse meg velünk, hogy függetlenség mellett a koplalás különb dolog, mint a jóllakás meghunyászkodva. Legbutább dolog pedig az, ha meg is hunyászkodunk s ráadásul még koplalunk is!

EMLÉKEZET

Minden megváltozott.

A virágos kertből szántóföld lett. Gyep helyett rög, ágyás helyett barázda. Barázda a földön, barázda az arcon.

Mintha nem érteném többé a tavasz beszédét, méhek zümmögését, sáskák zizegését. Mintha nem fájlalnám gólyák távozását, őszi lomb hullását. Mintha nem epedném virágok illatát, asszonyok mosolyát.

Olykor elmerengek. Elvonuló képek tarka szálaiból fonogatom össze az emlékezet hálóját. A háló zsákmánya egy vergődő szív.

Befutom a tájat, mely virágot adott első bokrétámhoz; megjárom a hajlékot, hol remegve simult hozzám az első ölelésnél. Milyen különös! Nem találok semmit abból, ami ott volt. Idegen olt már nekem minden.

Sárgult papírfoszlányok között kutatok. Porladozó szirmok akadnak kezembe. A gyöngy-

virágra még ráismerek. Ezek a kézvonások ...
 vájjon ki írhatta? Amott egy szalagcsokor ...
 vájjon ki köthette? Itt egy koráltú halálfővel.
 Mégis; erre mintha emlékezném. Úgy volt adva,
 hogy akkor tűzzem föl, mikor már nem szeretem
 többé.

Mennyire megváltozik minden!

Úgy érzem, hogy virrasztóban vagyok a kö-
 dös emlékek között. Pedig letűnt árnyak érint-
 nek meg lebegő szárnyaikkal. Kezemben a halál-
 fő lassan, észrevétlenül szétfoszlik, imámt a párá-
 zat s viruló arc lesz belőle. A szőke fűrtök lágyan
 omolnak okos homlokára. Megszólal. Ajkán fa-
 nyar a mosoly.

„Vesztegettünk mind a ketten
 Amiből volt elég sok;
 Vagyunk mostan mind a ketten,
 Elpazarolt szerelemben...
 Ügye-fogyott koldusok.“

Eldobom a tűt, de a kép előttem marad.
 Szaladok a helyről, kerülöm a várost, de mező
 fényében és erdő mélyében, szemem előtt lebeg.

az életre kelt halálzó s lelkemben zúg a keserű
szó:

„Elpazarolt szerelemben...
Ügye-fogyott koldusok.“

A NÁSZRUHA

Elöttem nagyon visszás, ha ifjú párokat látok útiruhában az oltár előtt. A nász az élet legszébb ünnepe. Miért teszik szürkévé a társulásnak ezt a piros hajnalát? Az eljövendő nemzedéknek ezt az édes forrását, ezen egyedüli szövetséget az emberek között, mely nem önzésen alapszik, miért teszik a fakó útiruha által hétköznapivá?

A nép, mely a természettel meghittebb viszonyban áll, mint az úgynevezett úri osztály, legdíszesebb ünneplőjét ölti magára, ha nászútra megy. Mintha éreznie, mintha bizalmas ós állandó együttléte a természettel kitanította volna arra, hogy a gondviselés örök törvénye szerint a tetszetős és szép ébreszti föl azokat a mindenható vonzalmakat, melyek új életek létrehozásával győzik le a halál országát.

Mikor nászra keltek, akkor a mindenségi egy nagy és fenséges törvényének hódoltok. Ilyenkor

ne az angol *szabó* ízléséhez forduljatok, hanem járjatok iskolába a természethez.

Nézzétek meg azt a csúszó-mászó lomha és komoly hernyót. Napestig eszik és alszik s aztán megint előlről kezdi. Azt hiszitek, hogy ezt az idomtalan és hétköznapi teremtetst nászoltárhoz bocsátja a természet? Vagy azt hiszitek, hogy az a fakó rügy, mely úgy tapad az ághoz, mint egy kelevény, érdemes airra, hogy élvezze a szerelem édes mámorát?

Oh a pompaszerető természet nem tűri, hogy gyermekei szemehagyottan, széltől, portól, sártól megviselve rakjanak fészket az utódokinak. A rút hernyó hímes szárnyú pillangóvá lesz, hogy nászlakomáját megtarthassa. A rügy-alak is ékes virággá feslik elébb és csak akkor kezdődik meg a bibék és porodák kéjittas ölelkezése.

Sokan a virágot a természet hiú tékozlásának, mások egy fenséges játéknak tekintik, mely a színek és alakok mérhetetlen váltakozásában nyer megoldást és kielégítést. Akár pazarlás, akár játék, de nincsen alkotás, mely tisztább és állandóbb gyönyört okozna, mint a virág.

Pedig sem nem pazarlás, sem nem játék a virág, ha-nem a növények nászruhája.

Mikor a kis, idomtalan, színehagyott rügy erőt érez magában, hogy új életerőknek váljék forrásává: ilyenkor egész valóját megszállja a szerelemérettség nyugtalansága; kebele duzzadni kezd, illata csábító erőt nyer, erei tágulnak, hőmérséke fokozódik . . .

És egy szép reggelen!, a harmatnak és nap-sugárnak szivárványos fényében ékes virággá fesszlik a kopott rügy. Nászruhát öltött. Esküvőre készül. És minő nászrahát! Micsoda színek; milyen szövet; a fénynek és árnyak mily utolérhetetlen harmóniája ez!

E díszes és illatozó nászruhában megy végbe a bibék és porodiák ölelkezése. Mikor aztán, édes suttogások között elhangzott a holtomiglan: az anyaság komolyságával hullatja le a kehely a nászruha ékes szirmait, hogy átadja magát a mindennapi élet gondjainak.

VERÓFÉNY

Azt a hegyi ösvényt, mely megkerüli a«
Ünőkő-havas kietlen onmát és szikláik, páfrányok,
vízesések között vesz belé a Kárpátok mélyébe,
igen ritkán tapodja emberi nyom. Ezt az ösvényt
az őzek verték, zuzmót keresve félidején és a zergék
használják, midőn itatóba mennek a patáik-
hoz.

Aki végighalad ezen az ösvényen s mindent
jóit megfigyel, ami útjába esik: egy rohanó patak
kanyargó árkában kis házikót pillant meg.

E házikóban lakik Szilaj, élete társával,
Gyöngével.

A kis ház egy szűk pitvarból és egyetlen
szobából áll. Egyik oldala az árokparthoz támasz-
kodik; ablakából messze kilátás nyílik a havasok
körvonalaira; pitvara küszöbét csevegés közt
nyaldossa iramlásában a patak; a fedélzetre ha-
talmatlan jávorfa lombja borul; fala hófehér, ablaka

kristálytisza. A szoba talaja agyagos homok, bútorzata néhány faszék, ágy, tálas, egy cserépkályha nyitott tüzelővel, deszkapad mohával kipárnázva s különböző fegyverek.

Ha igényekről beszélünk, akkor ez nem is ház, hanem egy kis fészek a marti-fecskék részére; elrejtve, mint a kincs, itt felejtve, mint egy emlék; föl nem fedezve, el nem árulva.

Mikor ez a pár ember idejött és tanyát vert: az erdiei nyúl nagyon elcsodálkozott és kis fiait tovább költöztette egy bokorral. A fülemile is elhallgatott a fagyai bokor sűrűjében s két napig arról elmélkedett, hogy miért zavarják az ő szerelmét. A szentjánosbogár pedig határozottan rosszat sejtett. Emiatt futókalevél alá rejtőzve, onnan világított annak az őserdőnek, melyet részére fűszálakból alkotott a teremtő.

A régi lakosok tehát gyanakodva nézték a jövevényeket. Újításoktól kezdtek tartani. Egy öreg zerge fegyvert vélt megpillantani a Szilaj nyakában. Egy kipróbált pisztráng horognak vélt egy görbehegyű kötőtűt a Gyöngé kezében. Egy tapasztalatokban megőszült mókus látta, amint az új pár mogyorót szedett. Gyanús.

Mindez bő anyagot nyújtott a pletykáihoz, mely megindult és szájról-szájra járt. Az őslakók félni kezdettek, hogy vadonukba reformokat csempész az új pár. Egy vadpáva marás esküdözött, hogy tojásait az új pár hordja el s gyanúját aggasztó bizonyítékokkal támogatta. Ehhez járult, hogy egy császármadár fiókái eltűntek a fészekből, mely körülmény vészes fordulatot vehetett volna az új párra nézve, ha egy fecsegő szarka rá nem mutat a gonosz rókára, kinek bajusza tövén szörnyülködve találták meg a szegény kis csibék véres pelyheit,

De az előítélet lassan-lassan eloszlott. Szilaj és Gyöngye nem bántottak senkit és semmit,

A halak észrevették, hogy a medermélyítés csak arra való, hogy Gyöngye együtt fürödjék velük. A fülemile nekibátorodott az éneknek s a Gyöngye hangja édes akkordokban kísérte dalát. Szilaj iránt is megszűnt az ellenszenv. Egy nyúl mesét tudott mondani, hogy mikép nyert nála védelmet a keselyű ellen. Hasonlót beszélt egy szarvas, akit medve akart bántani.

Végre is összeszoktak.

Gyöngye és Szilaj egymást átölelve olvadtak bele a természetbe. A harmat őket is érte, miint a virágokat s a napsugár éppen úgy sütött rá jak, mint a bércekre. Egy meg nem irigyelt életközösség fejlődött ki e házikó körül. A havasi pinty eljött hozzájuk melegedni, a repkény bizalmasan fonta körül az ablakpárkányt, a fenyőrigó rászállott a Gyöngye vállára, midőn ez hangyatojásokat adott a rejtett fészek kis torkosainak.

Szilaj, ha vadászott, messzire ment, hogy ne zavarja itt a nyugalmat; Gyöngye szintén távolról hozta a rákot, a halat, a gombát. Eperért, málna ért mindig együtt -mentek, mert eper és málna csak úgy jó, ha másodmagával eszi az ember — szememként.

Kertjük volt az erdő viránya, parkjuk volt a havas: övük volt a Mindenség, melyet egészen betöltött határtalan szerelmök. Egész nappaluk verőfény volt, egész éjjelük csillagsugáros.

E mámorító fényözönnek nem volt semmi árnyéka.

Nekik dalolt a madár, nekik csevegett a patáik, nekik zizegett a sáska. Útjuk a puha gyep,

légkörük a rengetegnek egész illatárja, életük mosolygó, mint egy hajnali álom.

Olykor együtt mentek zsákmányra. Ahol a dél érte, oda tüzet raktak, nyársat faragtak, megfejték az útbaeső kecskét, megsütötték az elejtett foglyot s csóközönnel végezték ebédjüket.

Olykor haza sem tértek. Fölmentek a magasba, hol a villám terem; lementek a mélybe, hová az érc rakódott. Éjjeli szállást adott minden fenyő, vihar ellen megvédte minden sziklaüreg.

Fészkükhöz közel egy tehén legelészett. Ez a kis fészek és ez a tehén volt minden vagyonuk, de mindketten azt hitték, hogy ők a világ leggazdagabb emberei.

— Másnak van palotája, mérhetetlen földje, nagy halom pénze. Mit ér az, ha nem vagy te mellette? — szólott édes odaadással Gyöngé, miközben mosta a fehér ruhát.

— Másnak van dicsősége, hírneve, elől jár a harcban, szövétneke a tudománynak, neki hódolnak a nemzetek, uralkodik hadseregek fölött, szavától függ millió ember sorsa, ő árasztja a béke áldásait... minő nyomorult, minő erőtlen arra, hogy meghódítsa az én Gyöngémet!

Beszédjük zengett, mint a lyra; életük üde és zavartalan volt, minit egy idyll. Ha. ez a két ember nem élt volna örökös felmagasztalásban, kétségtelenül nevetségessé lett volna.

Szilaj pásztorruhában járt; Gyöngé varrottas ingben, piros katrincában. Ez a két ember, akik együtt egy lényt alkotnak, lenézte az egész világot.

Miközben söpörte a szobát, főzte az ételt, mosta az edényt: Gyöngé arról volt meggyőződve, hogy nincsen a földön olyan megirigyelt állapot, mint Szilajt várni, Szilajt látná, Szilajt ölelni. S amíg Szilaj bezúzta botjával a medve koponyáját, torkon ragadta a hiúzt barlangjában, fát rakott hátára tüzelőül s támadó farkasokat űzött el a tehén mellől: alaposan hitte, hogy egyház, társadalom, állam és minden intézmény és tudomány, melyben revelál a böseség s fényes kediiik az elme — nem egyéb hivalgásnál, előítéletnél s szánandó fogásnál, melyet badar előítélet tart fenn.

— Te vagy az én mindenem! ölembe ha ülsz: csillaghullás van. Karolj át! így! Jobban!... Vájjon miért keresik az eget túl a földön?

Ez a két lény eszményi életet él. Vérük együtt lüktet a természettel, ajkuk lehellete ölelkezik a fölszálló párázattal. Zádogból, alabástromból groteszk alakokat faragnak. Pásztortüzet rakva meghálnak a sűrű áfonya tetején. Reggel megmosakodnak a forrásban, felölíözködnek egymás szemetükrében; málnát szedve reggeliznek, epret szedve enyelegnek.

Megújítják a gyermekkort. Szembekötösdit játszanak a szabadban. Együtt fáradnak el, együtt pihennek meg,. Szemükben láng, ajkukon tűz, szíveikben szerelem. Testük-lelkük a mámornak, a hévnek, a lángolásnak egy izzó kohója.

E csodálatos pár embert örök fény környékezi. Viharban a villáim, esőben, a szivárvány, jó időben a napsugár világít nekik. S ha eltűnt a villám, a szivárvány és a napsugár, akkor is megvan forró szerelmük bűvös glóriája.

Szilaj tilinkózni tanul a rajzó méhektől, a havasi pintytől és a záporesőtől, Gyöngye eltanulja a vízesés hangját, a tücsök nótáit és a szellő siralmát.

Miikor megindul az orkán, bömböl a vihar, recseg a fasodar: Szilaj kürtjébe fúj, hogy har-

sogásával kiegészítse az égzengés harmóniáját. Ilyenkor Gyöngye odatapad Szilajhoz s remegő hangon susogja:

— Te vagy az én Istenségem!

— Te vagy az én napvilágom, mert rajtad kívül nem látok semmit.

— Náladnélkül elszáradna a fűszál s nem volna zöld a lomb.

— Egyetlen olvasmányuk a „Boldog szerelem“. A Karthauzit vagy Werther keserveit nem értik. Minek is értenék?

— A te szerelmedben varázslat van,

— A te ajkadon édes méz terem.

— Mikor nem vagy mellettem, ködbe vész a tájék. Mindig igen korán mész el; mindig igen későn jössz meg.

— Zúzmaráját a fa mosolygásodtól hullatja le; tavaszkor a gyopárt hangod hívja ki a földből.

Így beszélgetnek együtt Szilaj és Gyöngye. Aki meghallja: hárfazengést hall; aki megérti: mámor szállja meg. Ez a két ember, ez az egy lény, nem tudnak a világról semmit. Arról az időről, midőn még a világban éltek, úgy beszélnek, mint valami regéről.

— Minek küzdeni, mikor álmodni Lehet? Miinek a törvény, mikor a szív parancsol? Minek a kényelem, mikor a boldogság ágya oly puha a szír tfokán?

— Minő balgák aiz emberek! Miért nem szeretnek, imiért nem álmodnak ... szüntelen, örökké?

— S aztán haljanak meg, miiként mái meg. fogunk halni — együtt, boldogan, kéz kézben, ajk ajkon, egyszerre, egy pillanatban; hadd hordják szét hamvainkat a hangyák, hogy átadhassák a szeleknek! S hadd költözzék lelkünk kéknefejejtsek szende kelyheibe, hogy fölszáradjon a harmattal s tovább éljen egy csillagzatban!

— Én édes Gyöngém ... én drága Szilajom!

LUTHER

A bágyadt emberiségnek másfélezer éves álmát kalapácsütések zavarják meg.

A hosszú alvó lomhán emelkedik föl fekhelyéről s kétes bizalommal dörzsöli látástól elszokott szemét.

Vizsgálódni kezd a zaj oka után.

És fölfedez egy kis barátot, aki kalapácsot tart kezében, döngetve egy épületet, mely mint kőszál emelkedik az égi felé.

A kalapácsnak minden ütése szikrát vet és e tűzszikrák világainál észreveszi az ébredező emberiség, hogy hosszú álmának sötét 'éjjelében mindig dolgozott, mint egy megbűvölt óriás... de sohasem önmagáért, hanem csak azért, hogy ehhez az épülethez (köveket hordjon, köveket faragjon.

Így az épület valóban nagy lett; hatalmas és szilárd, Csipkézete ködbe vész, tornyát felhő ta-

karja. Oszloprendje arányos, ívezete örökkévaló, hatása szédületes. Homlokzatán különös színekkel tündöklük e szó: *Egyház*. Úgy néz ki, mintha vérből, könnyből, verejtékből volna odafestve.

Mióta ember él, nem volt az elmének ennél mesteribb alkotása. Minden vonal szimmetrikus, minden összefüggés természetes, minden ívezet hatalmas és az a lánc, mellyel a lelkek ide vannak fűzve, láthatatlan, miként a súlytalan erők, mert eltűnik a zene melódiájában, a festőművészet színeiben és a misztériumok homályában.

A kalapács-ütés egyre tart s a hatalmas épület sötét fülkéi dölyfös viszhangot adnak minden koppanásra.

Mit akarsz te gyarló ember, te szegény barát, te koldus szerzetes? Amit te döngetsz, az nem ház, hanem rendszer; nem hit, hanem akarat; nem törvény, hanem erő. Te azt akarod megdönteni, amit ezerötyszáz évnek számítása, rajongása, művészete, hatalma, önzése és nyomora létrehozott? ...

De a kalapács zaja nem szűnik meg.

Az ébredező emberiség pedig talpra áll a zajra és így beszél;

— Kutassunk! Lássuk mi van abban a házban, amelyet hosszú álmunk közben felépítettünk?

És behatoltak a komor épület belsejébe és a kalapácsütések szikravilágánál feltárták a sötét fülkék összes rejtélyeit, mindenütt keresve a türelemnek, könyörületnek, alázatosságának és szeretetnek istenét.

Hová lett?

Ott volt. De csak akkor látszott meg, mikor a kalapács nyílásokat tört a falon és behatolt a szívnek és elmének napsugara.

ELVÉRZÉS

Mennek.

Pedig meg van írva, hogy „szívet cseréljen az, ki hazát cserél“. Mégis mennek.

Te sok szerencsétlen! Hát nem akarsz magyar maradni? Apád, nagyapád székéit a templomban üresen hagyod?

Mit akarsz? Azt hiszed, hogy a hazát is lehet változtam, miként a vásott ködmönt? Előbb menj ki a temetőbe és kérdezd meg a kövektől, hogy kicsoda fogja ápolná kedves halottad sírját.

Tudod-e mit tesz az: egyszerre széttépni minden köteléket? Jól vigyázz! Belőled nőtt ki valamennyi s ha kettészakítod, sok lesz a seb, amelyen elvérzel.

Jó dolgod lesz ott, így bíztatnak, úgy-e? Kevés házbér, semmi adó, nagy napszám.

De eszedbe jut majd a kis kapu padja, hol fonogatva csevegett az asszony nép. Észreveszed, hogy a jól isanert harang nem hívogat többé. Beszélni hallod a szomszédot és nem érted meg sza-

vát. Megsértik igazságodat és nem tudsz panaszolni.

Lelkedet nehéz köd szállja meg lomhán és észrevétlenül. Magad sem tudod, hogyan és miért, de hervatagnak látsz mindent és szürkének. Úgy érzed, mintha harapófogóval szorítanak mellkasodat.

És észreveszed, hogy gyermeked lármája lassan-lassan megszűnik s a, játékhoz nincsen immár kedve. Pedig nem fáj a kicsi teste; mégps beteg.

Mi történt? A feleséged vájjon miért nem nevet többé? Titkos sóhajtása hosszú éjjelemként, folydogáló könnye napi munka közben: vájjon mit jelenít az?

Mikor elbúcsúztál, nem tudtad jó ember, hogy a kivándorlás: élő temetkezés. Mindent elhagyni: ez maga a halál. Rosszabb; mert emlékeid elkísérnek az ismeretlen sírba és ott fájdalmak alakjában újulnak meg.

Más levegő, más lomb, más arc, más patak és más szokás. Kis fiadnak nincsen játszótársa; tűzhelyednek kevés a melege; pihenésednek nincs nyugalma. Otthon polgár voltál; itt jöttment vagy. Ott ismerted a jegyzőt, komád volt a bíró, vigasz-

talód a pap. Itt megharap a kutya és megütni nem mered; megcsal a boltos és szólni nem tudsz; görbe szemmel néz a rendőr, mert senki sem tudja, mely ágról szakadtál. Azt is hihetik, hogy a vihar üldözött el hazulról; de azt is, hogy a zsan-dár.

Így sorvadsz tovább háznépestül, elhagyatva, barátok nélkül, rokonok nélkül, ismeretlen helyen, rettentő magányban. Otthonod: farkas-verem; munkád örömtelen; a holnapod bizonytalan.

Nemismert vágyódás gyötri a lelkedet. Inni szeretnél abból a forrásból, mely a régi hazában a rét pázsitja közt folydogál. Látná szeretnéd a bércet, melynek homlokzatán árvalányhajat szedett bokrétának. Aztán a délibábot, mely ott lengett a levegőég meleg szárnyain. Csak még egyszer! Csak egy pillanatra.

Nehéz bajodból talán kigyógyulnál. Az asz-szony könnyei talán elapadnának; a kiis fiú arca talán megint piros lenne.

Késő! Ugy pusztulsz el, miként a vándor-madár. Akiket szeretted, azoknak te ászod meg a sírt. Neked sírod sem lesz.

TÉLEN

Ketten valánk.

Ablakunk előtt szürke homályban terült el a vidék. Forró párankkal olvasztgattuk azokat a csodaszép jégvirágokat, melyeknek készítésében csak a korinthusi oszlopfaragók versenyeznek az éjszakai széllel. Rideg némaság ült a tájon, Fellegfészükét odahagyva, fehér árnyakként suhannak el előttünk a hópohely-galambok.

Összes látóhatárunk néhány lonibtfoszlott fa volt, zúzmarás ágakkal; egy kihalt mező fakó haszttal és fekete barázdákkal; azután a szürke semmiségnek kétes világa.

Ki tudná megmondani, hogy hol kalandoz a lélek ilyenkor. A pajkos hópohelyhez szegődik-e játszótársul, vagy elszáll a messze semmiségbe s méregetni kezd meg nem mérhető mélységeket? Vagy forró ölekezésben olvad össze hű társával s meleg tavaszt érez a jégvirágok mögött is?

Hallgattunk. Mintha attól félnénk, hogy életünk édes itala kicsordul szívünk kielyhéből, ha megmozdul szavunk. Szobánk csendes volt, mint egy harmatozó éjszaka. Azon néma percek nyugalomát élveztük, melyeket a boldogság nemtője avégből keres ki, hogy egy-egy mosolygó fészekben látogatást tegyen.

A hógalambok raja némán játszott és némán hulldogált. Pehely pehelyre, réteg rétegre. A tájék lassan és észrevétlenül változott át, miként nem veszi észre a halott, mikor szemfedőt borítanak rá.

Mikor már miniden hófehér volt, miikor már nem volt támasza a szemnek s a távolságot a közelségtől, a homályt a világosságtól nem tudtuk megkülönböztetni: a természet e nagy ravatalán, a fehér láthatárból egy fekete pont emelkedék ki.

Nehézkesen röpült, mintha nagy terhet vonszolna s mintha vasból volnának szárnyai. Fáradtam libegett a levegőben; úgy tetszett, hogy a végtelent röpüli át és súlyos hírekkel jön egy másik világról.

Egyenesen felénk tartott.

Egyedül, társtalanul, némán, kiterjesztett szárnyakkal, előre myúlt fővel: úgy képzelem e madarat, mintha egy sírkereszt kelt volna útra, hogy bebarangolja a mindenséget.

Ablakunk alatt lihegve roskadt a földre, mintha láthatatlan villám sújtott volna ná.

A hópehely-galambok pedig lassan, észrevétlenül földték be szárnyaikkal a sötét kíséretelet. Fehér pelyhekből domb képződött a fekete madár fölé. Úgy nézett ki, mint egy sírhalom.

Valóban! az volt. Egy sírhalom, mely életem múltjának nehéz és sötét emlékeit földte be.

AZ ÁRVA

Mikor inár régen elkondult volt az utolsó harangszó is, és a pap már nem emlékezett az elmondott imádságra, sem a sírásó a jeltelen hant lakójára: a kis házikó pitvarában egy csodaszép angyal jelent meg és így szólott:

— Én vaggok a Remény. Kertednek sövényét rózsaláncokból fonom, jövendődnek útját ékszerkavicsal rakom ki; akármerre pillantsz, örömesőt látsz hullani... Felejtsd el azt a puszta sírhalmot. Légy az enyéim!

A kis árva merően nézte ezt a fenséges lényt, aki úgy volt öltözve, mintha egy hálódarabot szakított volna le a hajnali felhőből s úgy mosolygott, mint reggel a harmat. Csöndes merengéssel hallgatta az árva a csengő beszédet s végre így felelt:

— Fázom.

Máskor ismét megjelent az angyal. Ruhája ércből volt; sisakja ragyogott, mintha csillagokkal volna kirakva. Lehellete forró, mintha egy kráter ontaná a levegőt.

— Én vagyok a Dicsőségű Szárnyam gyorsabb a fecske szárnyánál és erős, minit a sas szárnya. Felrepítlek a magasba, hol édes dalú hárfákat pengetnek édes szavú költők. Elviszlek a esatamezőre, ahol kardoddal belemetszed nevedet a századok könyvébe. Bölcs emberek bölcs tanácsainak ajtaját nyitom meg előtted. Szavadra lesni fog az ország s palástod árnyékába vonulnak a kegyesők, mert neked még az árnyékod is nagy lesz. Akarod? Légy az enyém!

— Éhes vagyok!

Harmadszor is megjelent az angyal. Most volt a legszebb. Egy egész tavasznak virulását és illatát hordta magán.

— Én vagyok a Boldogság. Átadom neked birodalmaimat, hol mindig terítve az asztal, mézharmat csepeg a lombról, enyhén süt a nap, soha sincs tél, mindenkit szeretünk s örök mámorban élnek az emberek. Jöjj, odaviszlek.

A kis árva bámész szemekkel nézett e tün-
dérre s az értelmetlen szavakra ezt látszék kér-
dezni:

— Hát nem tudod, hogy meghalt az anyám?

NYOMDÁBAN

Merengve nézem a kis betűszedőt. Ez a gyermek a gondolatok ügynöke. Foltos blúzában egy kristálylencse, mely világgá szórja az eszmék sugarait.

Apró fiókokból apró rudacskákat illeszt egymás mellé. Gyors ütemben., sok fáradsággal végzi munkáját, A betűket szavakká, a szókat mondatokká rakja; de nem ismeri sem a szavak értelmét, sem a mondatok tartalmát. Gépiesen működik, nem keresve, hogy üres polyvát csépel-e az író, vagy súlyos búzaszemet.

Ez a kis ember olyan viszonyban áll az íróval, mint a vezetékek a villámmal, vagy mint a sugár a napvilággal. Nála nélkül megszűnnék az írók távolhatása.

Lába izgatottan veri az ütemet, karja idegesen nyúl a szedőláda felé, ujjai lázasan keresik a betűt, mintha őt érné először az az erőfolyam, melyet az író lelke kilökött magából s mintha

benne menne véghez az a csodálatos erőműtani megoszlás mely egy gondolattal millió embert termékenyít meg.

Ha ez a kis ember félbehagyná munkáját: a civilizáció kereke állna meg. ő hozza napvilágra az íróasztal homályából az emberi neon haladását a tudás által, vigasztalását a költészet által, megváltását az igazság által. Az ő munkája által éled a szeretet tüze és pusztít a harag lángja.

Rombadólhet minden város, széteshetik minden intézmény, fölrobbanhat minden iskola: de ha megmaradnak azok a sorok, melyeket a betűszedő rakott össze, akkor semmi sem veszett el, mert egyetlen nemzedék föl tudja építeni mindazt, mit a századok nehézkes fejlődése hozott létre.

Amit a betűszedő csinál, az nem egyéb, mint az emberi nem gondolatainak és érzelmeinek elraktározása. Amíg munkája van neki, addig egy kiáltás sem hangzik el visszhang nélkül, s egy igazság) sem enyészik el megfogalmazás nélkül.

Foltos blúzában megbecsülnék a betűszedőt, mert míg szemeit erőltetve, idegölő sietségben a gondolatokat közkinccsé teszi: azalatt az ólom-

rudacskák porából, minden lehelletével egy-egy parányi méreg rakódik tüdejére.

Minden pályának meg van a maga emelkedése, csak az övének nincsen; mert minden pályán mosolyog a végcél az elérhető önállóság reményében — csak a betűszedő van arra utalva, hogy élete végpercéig idegen járomban, idegen kenyeret egyék.

MESE

— Oh, beszélj tovább, édes! Haragod harasztzörgés, szavad hármathullás.

— Mindig, mindenben téged láttalak. Ha tilinkóba fújt a pásztor, azt mondtam, hogy szebb a te dalod. Ha szilajkodtak falun a legények s vetélkedve birkóztak egymással, úgy gondolám, hogy te lennél köztük a legerősebb. Mikor dajka-mesét hallottam, mindig azt hívem, hogy én a tündér vagyok s te a hős királyfi.

— Tovább, tovább, hadd ittasuljak meg.

— Aztán elmentél messze földre, iskolába. Te nem is emlékszel, hogy mikor átjöttél hozzánk búcsúzni, ón elrejtőztem a szőlőlugasba. Nem tudom, mi volt velem. Haragudtam, hogy miért távozol. Ha nem maradsz itt: kivel játszom én? Fehér kötényemre miért vigyázzak, ha nem együtt szedünk bokkrétát belé?

— Szerettél?

— Nem tudám, hogy mit érzek. Csak sírtam az orgonabokor tövében, ahová te ültetted egykor a gyöngyvirágot. Úgy éreztem, hogy a szegény gazdátlan virágának jól esik, ha könyeimmel öntözöm. Ahol játszottunk, ahol málnát szedtünk, mindenütt kerestelek. Te sehol sem voltál.

— Minden megváltozott, úgy éreztem. A szoba sötét lett; a szabadban nagy volt a világosság. Nem leltem helyemet sehol, Csodálkoztam, hogy az emberek nem rólad beszélnek. Miért nem kérdezik, vájjon hol van most szegény? Mit csinál? Kire gondol?

— Tovább, tovább, folytasd az örökkévalóságig!

— Egyszer beszéltek, hogy szomszédunk látott téged. Átszaladtam hozzá. Emlékszel még, milyen gonosz kutyája volt? Máskor nem mertem odamenni. Most nem féltém. Mikor találkoztunk: egyszerre megnémultam. Képtelen voltam utánad kérdezősködni. Azt hittem, neved elégeti a nyelvemet. Várákoztam; talán úgy is fog rólad valamit mondani. Nem tette. Bosszúsan hagytam el s zokogva értem haza.

— Így lett belőlem eladó lány. Mindig csak álmodoztam. A vigalmat kerültem. Üres volt nekem minden és szürke a természet. Szomjúságot éreztem, de az ital nem enyhített. Fáztam a meleg szobában s fagyos éjszakákon nyitott ablaknál ültem órákig. Faggattak, hogy miért vagyok halovány? Tudtam is én! Egyensúlyt veszítve, tántorgott lelkem ide-oda.

— Egyszer aztán megjöttél. Én láttalak. A kis kapu nyílásán láttalak meg. Odatapadtam, mint egy kereszthez. Összeestem volna, ha a kilincset meg nem fogom. Valami delejfolyam-féle zibongott végig rajtam. Agyvelőm égett s a szívem dobogott. Sok régi epedésem egyszerre alakot váltott. Pillanat alatt megtudtam, hogy éretted volt minden. Miattad volt üres az élet. A te képed zárt ki szívemből minden egyebet. Egyszerre borult rám a gyönyör és a fájdalom. Ebben a pillanatban tudtam meg, hogy szeretlek.

— Így volt. Ebből áll az én mesém.

Édes csók zárta be a mesemondó száját s lángoló hévvel így felelt a férfi:

— Tündérmesédnél is szebb a boldog valóság.

PÁRBESZÉD

A XX-ik század útvonalam az emberi civilizáció két nagy kijelentése — a katolikus eszme és a protestáns eszme találkozik és ilyen párbeszédet folytat:

— Én vagyok Róm.

— Én vagyok Wars.

R.: Híveimet én mentettem meg a kétségbeeséstől.

W.: Én pedig megmentettem őket a tévedésektől.

R.: Én megnyugtattam a kételkedőt.

W.: Én. fölvilágosítottam.

R.: Nekem köszönhetik az emberek a boldogságot

W.: Nekem a szabadságot köszönhetik.

R.: Bölcsődalt éneklek, hogy nyugodt legyen az emberek álma.

W.: A hajnali harangot kongatom, hogy megkezdjék a munkát.

R.: Én tanítom őket szeretni.

W.: Én elmélkedni tanítom őket.

R.: Én vagyok a költészet.

W.: Én a bölcsesség vagyok.

R.: Én vagyok az eszmény.

W.: Én a valóság vagyok.

R.: Én a képzelet ragyogó színeivel festek.

W.: Én a mértani igazságok vonalát rajzoló-
lom.

R.: Én vagyok az emberiség érző szíve.

W.: Én pedig az emberiség gondolkozó agya
vagyok.

A Század pedig így vetett véget a vitának:

— Együtt ketten, képesek vagytok kielégíteni
az emberi nem érzelmi és értelmi szükségletét.
Külön-külön egyik sem. Béküljetez ki!

A RÜGY TÖRTÉNETE

Szép, sima, erőteljes kérgén az almafának, alig látható duzzadás keletkezik. Napokig vizsgálom, mert napról-napora nő a parányi domb.

És mintha nem bírnia tovább a kéreg a feszítést, lassan-lassan megnyílik ízenként s a repedésen kidugja hegyes fejét a barna rügy.

Ez a győzelem kissé nyugtalanított. Hogyan? Hát ez a vézna, nyálkás, kis lény erősebb a jól fejlett vastag kéregnél? Mi jutott eszébe, mikor elhatározta, hogy keresztültörje a kemény falat? Kétségbeejtő vállalatához mi adott erőt? Honnan merített ennyi vakmerőséget?

Amint kibújt, mézgás arcát csókolgatni kezdte a hangya. Aki megérti suttogásukat, ilyen beszédet hall:

— Borzalmas sötétben régóta élek én, Gyökérről-gyökérre, rostról-rostra szivárgott velem a fa nedve. Kínos életemnek nem volt célja. Sejt-

társaim tömegében elvesztem, feloszlottam, nem léteztem.

— De én nem akarok tengődni mint alkatrész láthatatlanul és mint eszköz alaktalanul. Én *lenni* akarok — mondám a sejtársaknak.

— Azok lebeszéltek. — Milyen jól vagyunk itt. Semmi se bánt. Védelmesnek a rostok és a kéregfalak. Nincs gondunk az étellel. A fa ereje mozgat, hajt, duzzaszt, szárít, elhelyez. Ha kitörsz, magadra lesz hagyva. A vihar letör, a dér megfagytaal.

— Mindegy, én megyek. Ami nektek védelem: nekem korlát. Ami nektek erő, az nekem ostor. Amitől ti féltetek: én megküzdök a viharral. Hadd jöjjön a dér! Majd lesz ott napsugár is. És hadd sújtson a zápor! Lesz majd ott harmathullás is.

Így beszélt a kis rügy a csókolózó hangyának s aztán teleszívta magát májusi esővel és gyöngyszemmé gömbölyödött, mint egy mosolygó gyermekarc.

A HALÁL

Káprázat száll meg olykor a magányban s úgy rémlik előttem, mintha minden körül, ami él, sötét gyűrűzet képződnék. Színe, alakja, valósága ennek a gyűrűzetnek nincs. A kéz meg nem foghatja, a szem nem látja, a tudomány meg nem mérheti.

Pedig itt van körülöttünk rémes állhatatossággal. Mindig ólálkodik. Ijesztő sötétségével mindig fenyeget, hogy elnyel — holott nincsen torka; hogy szétmarcangol, holott nincsen karma.

Révedezés közben, a magányos órák káprázatos álmaiban, sokszor látom e sötét és alaktalan gyűrűszörnyeteget, amint összébb és összébb húzódik, hogy mind szűkebb és szűkebb körbe vehesse az áldozatokat.

És látom a nyomorult áldozatok kétségbeesett vergődését; futnak, jajveszékelnék, birkóznak s egymást tiporják észbontó rohanásukkal. Izmaikat edzik, hogy megküzdhessenek a szőr-

nyeteggei, lelküket emésztik oktalan reményiben, kínos félelemben.

A szörnyeteg láttára az egész mindenséget e vérfagyraló kiáltás tölti be: „menekülj!”

Hová? Hiszen akármerre lépsz: feléje közeledési. És ha mozdulatlan vagy: akkor sem kerülöd ki, mert ő jön feléd. Jobbra térhatsz, balra térhatsz, előre vagy hátra, föl a magasba, vagy le a mélységbe: ott van a szörnyű ismeretlen előtted, melletted, körülötted és életednek minden napja, minden órája, minden pillanata kegyetlen következetességgel visz közelebb hozzá.

Minden élet abban telik el, hogy miként távozzunk tőle és minden menekülési kísérlettel mégis nő a veszély. Közös végzete ez mindennek, ami van.

Ha látod a hangyát, amint zsákmányt keres, a madarat felrebbenve az ellenség elől, a medvét, mikor barlangjába húzódik, a fát, amint új szerveket hajt a levegő űrjében és a föld gyomrában, hogy több táplálékhoz jusson; ha látod az embert házat építeni, tengerre szállani, családot alkotni, állammá csoportosulni: nem látsz, egyebet, mint védekezést, erőfeszítést, küzdelmet és mene-

külést amaz ismeretlen, ólálkodó, rémes és mindenható szörnyeteg ellen.

Hiú vergődés; hasztalan küzdelem!

A napnak minden órájában összébb szorul a kör, s az órának minden percében kisebb lesz a gyűrű.

Végre egészen beborít a sűrű, alaktalan titokzatos homály és az idő belesodor a természetnek örök, niagy műhelyébe — a *Halálba*.

Ami csak van: minden ide kerül; és ami lesz: mind innen támad elé.

E műhelyben hervadunk el égető tűz nélkül; itt porlik szét a szikla, zúzó ütések nélkül; itt bomlik ősparányokra a fának a lombja, a virágnak a szirma, a madárnak a szárnya és az embernek a csontja, vére, agyveleje.

Milyen különös! Egész életünk nem egyéb, mint fáradozás az életerők megszerzésére és sorunk mégis az, hogy tápláljuk és fejlesszük magunkban a halál csiráját. Végzetünk: hogy mindig féljünk attól és ne ismerjük azt, aki mindig velünk és bennünk van, éjjel és nappal, jó és rossz időben, mindenütt, a bölcsőben, a nászágyon, a szószéken.

Víg cimboráik és nehéz munka között ha vagyunk: ott ólalkodik ő is számlálni a lepergő időparányokat. Minden elmúló pillanat sietteti az ő győzelmét.

— Egy nappal megint több — mondja fáradtán a lenyugvó munkás.

— Egy nappal megint kevesebb — feleli rémesen a Halál.

TEPLOMBAN

Nagypénteken volt.

A kálvinistáik templomában élénk szavakkal ecsetelte a pap a Megváltás vértanúságának sötét történetét. A prédikátor ajkán élénk színekben váltakozott a legenda, az eposz és a dráma, midőn a Golgotha eseményeit és csoportjait festette.

A hallgatóság mintha csak szemmel látná Jánost a kereszt tövében, mellette Mániát és Magdolnát, távolabb a tanítványokat; itt a római légió néhány vitézét; amott a synedrium tagjait.

Ezen beszédből megértettük, hogy az emberiség nagy vértanúja a haldokló gonosztevőkhöz fordult és ezt megvigasztalta; hogy édes anyját kedves tanítványának helyezte oltalmába; hogy italt kért és lelkét istennek ajánlotta... és hogy végre — kiszenvedett.

E gyászos kép elevenségét még megrázóbbá tette a pap, midőn elmondta, hogy miként hur-

colták őt a bírák elé, miként hullott arcára a gonoszok ütése, miiként vérzett homloka a tövis - koronától és hogy éppen az a nép, melynek szegénységét megváltotta a becstelenségtől, gyengeségét az erősek durvaságától, lelkét az éjszakából és testét a szolgaságból — hogy éppen ez a nép miként kiáltozta rá a „feszítsd meg!”-et.

Ez itt elárulta, az ott megtagadta, sokan, leköpdösték. Az ember megutálja az embert.

A megható beszéd alatt, éppen miikor a pap a megváltást és az öröklétet magyarázta: ülőhelyem mellett, a kópadozat szűk nyílásán, egy kis szürke bogár mászott elé óvatos lassúsággal.

A bogár járása nehézkes, majdnem idomtalan volt. Mozdulatain meglátszott, hogy a téli álomban elszokott az élettől. Csápjaival ügyetlenkedett, lábait alig tudta használni, olykor hanyatt esett s eközben kitartó küzdelmet folytatott, hogy apró körmöcskéivel leszedje magáról a kőporhulladékot.

Aztán sok munkával megtisztogatta magát s mikor érezni kezdé, hogy dermedt izmai fölélédtek, akkor ráállott két hátulsó lábára, fejét magasra tartotta, csápjait kinyújtotta és körülnézett,

mintha vizsgálodnék. A szemle után lebecsátkozott mind a hat lábára s fényes szárnyait nyitogatni kezdte, mintegy próbaképpen, hogy vájjon nem rozsdásodott-e meg a gépezet?

Mikor a szószíekről az öröklét igéi hangzot-
tak el — a kis bogár testére éppen akkor sütött
rá a tavaszi napnak egy fényes sugara. Ebben a
jótékony fényben és melegben kéjittason fürdött
néhány percig a kis bogár — s abban a pillanat-
ban, mikor a pap kimondta e nagy szót „*feltáma-
dunk*“: a kis bogár szárnyrakelt, felrepült a ma-
gasba, körülzsongta a pap fejét, mintha glóriát
vonna a kimondott igazság körül s mintha azt
mondaná:

— Én is bizonyítom. *Feltámadunk!*

A ROSSZ FIÚ

Miután hasztalanul kérte az istent, hogy megszabadítsa őt az alkalmatlan élettől: tehát elvégezte ő maga a gondviselés munkáját.

Meghalt.

— *Rendetlenül élt* — mondták a szigorú bírák. — Bizonyára sok adósságot csinált. Majd megtudjuk, kiiket károsított meg. Ezek a léhűtők azt hiszik, hogy tartozásaik elől joguk van a másvilágba menni. Olybá nézik a temetőt, mint a sikkasztok Amerikát.

— *Bolond volt* — mondták a kalmár-lelkek, jól táplált ábrázattal és zsírfényes homlokkal. — Külföldön kapva-kapnak az ilyen tehetségen! de ő itthon kívánt maradni. Itt is kereshetett volna tisztességet, ha másutt nem, a cég- és szobafestőknél. De ő azt mondta, hogy nem mázol.

Tél volt mondták azok a módszeresek, kiknek élete a napi árfolyamok rovatain soha át nem csap. — A hegyeket járta, a völgyeket ke-

rülte; napokig elandalgott a patak mentén., minden haszon nélkül, összedugott kézzel el tudott a kályha előtt ülni órákig. Miért nem dolgozott?

— *Rossz fiú volt* — monda egy kis lány, ki álmában sokszor elkísérte őt, hogy barangoló lelkeik összefonódnak a nefelejts kelyhén és a széizúgásban.

— Nem vitt el magával.

MESTERSÉGEM

Bajtársaim az írómesterségben pártomra keltek és megfáztak az emberek lelkét. Néhány nap alatt kétszázhétezer egyén írt alá egy kegyelmi kérvényt az én szabadságom érdekében.

Remegve lapozgatók az aláírt ívekben. Fejem szédül; a szívem elszorul. Jó isten, mennyi adósság! Minden lap egy rám utalt váltó. Mikor és hogyan fogom én azt visszafizetni?

Mérleget készítek abból, amit adtam, és abból, amit kaptám. Abból, amit óhajtok és abból amit tehetek. Szomorúan nézem, miként billen terhemre a serpenyő.

Amire vártam: azokkal a, kinjcekkel engem az élet jóvolta bőven elhalmozott. Embertársaim becsülik, munkámat s megható módon éreztetik vonzalmukat. A közpályán ez a legnagyobb jutalom.

Cserébe e jutalomért minő értéket adok én? Fekete hetüket, sötét mondatokat. Oh, de ne ha-

ragudjátok ezekért a színekért! Higgyétek el, minél sötétebb a kép, annál több könnycsepp vegyült a tintaiba és minél égetőbb a betű, annál több tüzet fogyaszt a toll az élet melegéből. Az író hibája így válik az ember mentségévé.

Sebet, ha kis szerszámom ejt: nékem is fáj az. Ez a fájdalom össze van nőve az én mester-ségemmel, mely olyan, mint a tüzes hasáb: másokat megéget; önmaga elég. Sokszor úgy érzem, hogy a méh sorsára jutok, melynek fulánkja kint okoz, de maga belehal a szúrásba.

Mégis folytatom. Vájjon miért? Ha én azt tudnám, hogy a vacsoravesztő miért repül a gyertya lángjába?!

Miért? Talán az a hit biztat, hogy lelkemet szárnyaikra veszik a kis betűk? Talán az a sejtetem, hogy az igazság, amit széthordaraak e kis szárnyasok, itt-ott megfogamzik? Talán az a vágy nem enged pihenést, hogy hátha a hazaszeretet véresejtje, mely betűimhez tapad, felszívódik a mások szívébe?

Nem tudom; kutatni sem merem. Csak írok, írok, írok.

És mikor úgy elhalmoznak dicséretekkel, amiként (bajtársaim tevék s amikor lapozgatom a kétszázhétezer aláírást: úgy érzem, mintha már halott volnék, mert ennyi jóságos szeretet vajmi ritkán jut az élőknek.

(E kötet darabjai a nyolcvanas évek derekán jelentek meg a kolozsvári Ellenzék tárcarovatában, szeszélyes időközökben. Csak másfél évtized múlva emelte ki a holt újságból s foglalta kötetbe Bartha Miklós.

A napilapbeli sorozat Alkonyórák költő címe alatt jelent meg, a könyv címe pedig Hangulatok lett.

A magyar alexandrinus malma alól már a nyolcvanas években kifogy a víz, másfelé keres medret a folyó, szárazon kelepelnek a sorok, a formabomlás Arany János halálával megindul. Nyugaton a parnassien klasszicizmus mellett felvillannak már a szimbolizmus nyugtalan fényei, egyre sűrűbben jelennek meg „költemények prózában“ (Bandelaire, Turgenyev), — a szabad vers forradalma az újságíró költő Walth Withman-nel odaát már megtörtént. Nálunk Bartha Miklós ad ki sokszor tudatosan formált, sokszor rejtett lüktetésű prózai költeményeket, a Hangu-

latok pasztelljeit. Tóth Árpád megfigyelése szerint az *Ady* előtti lírának egyik témaformáló módja az volt, hogy az érzések közvetlen kifejezése helyett egész kis kikerekített lelki helyzetképeket adott, sokszor poentirozott hasonlatvázsal. Téma és forma e körbe utalja a *Hangulatok* rajzait.

A kötet új kiadása *VERŐFÉNY* címmel jelenik meg s alatta mintegy műfaji jelzésnek a régi cím: *H a n g u l a t o k*. A régi kötet néhány darabját elhagytam: a „nemtő” figurák ma a tiszta szccemiót jelentik s tehertételei lettek volna az új kiadásnak.

A *VERŐFÉNY* így is teljes nagyságában és erejében mutatja meg azt a költői tollat, melyet *harcos Bartha Miklós* pihenő idejében használt. Nyelvének tiszta csillogása, a téma friss kezelése s az érzés mély őszintesége mindig élmény marad.

K. A.)

TARTALOM:

Egyedüliség	— — — — — — — — —	7
A holnap		9
Vallomás	— — — — — — — — —	13
A magánakvaló	— — — — — — — — —	15
Cézár győzi		18
No hervadjatok el!	— — — — — — — — —	20
Vigasztalás	— — — — — — — — —	22
Pásztortűz	— — — — — — — — —	26
ősapánk		28
Temetkezés		30
Otthon	— — — — — — — — —	33
Megváltás	— — — — — — — — —	36
A szerencsétlen	— — — — — — — — —	38
A költő hivatása	— — — — — — — — —	40
Emlékezet		45
A nászruha	— — — — — — — — —	48
Verőfény	— — — — — — — — —	51
Luther		60
Elvérés	— — — — — — — — —	63

